

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
3. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 302. Оп. 7. Спр. 154.
4. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 55.
5. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 64.
6. Держархів Вінницької обл. Ф.П. 292. Оп. 2. Спр. 19.
7. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 245.
8. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 311.
9. Держархів Вінницької обл. Ф. Р. 5050. Оп. 1. Спр. 572.
10. Філінюк А. Г. Життя, віддане справі: трудова, громадська та науково-педагогічна діяльність Івана Степановича Зеленюка: іст. нарис. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. 332 с.
11. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довідк.-статистич. матер. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. 112 с.
12. Держархів Хмельницької обл. Ф.П. 4. Оп. 1. Спр. 65.
13. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 302. Оп. 8. Спр. 311.
14. Студентське новосілля. Радянський студент. Кам'янець-Подільський, 1966. 10 лютого. №4 (475). С. 2.

Корж Т. І.,
*аспірант Державної наукової установи
 «Інститут інформації, безпеки і права
 Національної академії правових наук України»*

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальною проблемою сучасності та беззаперечним є той факт, що без належного забезпечення права суспільства на доступ до достовірної, точної та повної інформації неможливе існування демократичних свобод та прав людини.

Право на доступ до публічної інформації громадян гарантовано статтями 32, 34, 50 Конституції України [1], Конвенцією Ради Європи про доступ до офіційних документів [2].

Так, відповідно до частини другої статті 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Водночас згідно з положеннями частини третьої статті 34 Конституції України здійснення прав на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

У 2011 році було прийнято Закон України «Про доступ до публічної інформації» [3], який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Початок повномасштабного вторгнення обумовило зміни не лише нашому повсякденному житті, але й у правовому полі нашої держави.

Відповідно до положень частини третьої статті 34, частини другої статті 64 Конституції України, статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» в умовах воєнного стану можуть бути обмежені деякі конституційні права і свободи громадян, зокрема право на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації в будь-який спосіб. Зазначені обмеження здійснюються, перш за все, для захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності держави.

У зв'язку з цим, при вирішенні питання щодо обмеження чи надання доступу до тієї чи іншої інформації в умовах воєнного стану важливо дотримуватись відповідного балансу між захищуваним та суспільним інтересами.

Як наголосив у своєму Рішенні Конституційний Суд України [4] таке конституційне обмеження прав особи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію узгоджується з положеннями пункту 2 статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року [5], в яких зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

В умовах тотальної інформаційної війни з боку спецслужб агресора, а також агресивних та нелюдських дій військових формувань російської федерації на території України, життєво важливим є дотримання балансу між можливістю вільно виражати свої погляди та отримувати достовірну інформацію про хід війни з одного боку та захистом життя та здоров'я людини, яка може постраждати від реалізації такого права – з іншого.

Внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України розпорядникам інформації довелося обмежити доступ до певної інформації. Це зроблено з метою захисту національних інтересів та територіальної цілісності нашої держави. Наприклад, є пряма заборона щодо поширення інформації про направлення, переміщеної зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, оскільки за такі дії Законом [6] встановлено кримінальну відповідальність.

При цьому, право громадян на звернення до суб'єктів владних повноважень та отримання відповіді не може бути обмеженим навіть в умовах воєнного стану.

Законом України «Про доступ до публічної інформації» [3] визначено такі основні шляхи реалізації права на доступ до публічної інформації:

- ознайомлення з інформацією, оприлюдненою її розпорядниками в офіційних джерелах;
- відвідування засідань колегіального органу;

- ознайомлення з документами у спеціально відведеному місці розпорядником інформації;
- направлення запиту та відповідно отримання відповіді на нього;
- ознайомлення з інформацією в інформаційних сервісах, що працюють на основі відкритих даних.

Водночас, в умовах воєнного стану реалізація громадянами зазначених можливостей може бути ускладненою через:

- впровадження контролю за змістом і поширенням інформації;
- тимчасове призупинення роботи державних реєстрів та баз даних;
- запровадження особливого режиму роботи та посилення охорони об'єктів державного значення;
- запровадження комендантської години;
- відстрочення в задоволенні запитів на інформацію тощо.

Даний перелік обмежень не є вичерпним та може бути доповнений окремими законами України.

Отже, вказані та інші обмеження можуть істотно ускладнити та впливати на можливість громадян в реалізації свого права на доступ до публічної інформації.

Виходячи із існуючих обмежень в умовах воєнного стану реалізація права на доступ до публічної інформації фактично здійснюється шляхом ознайомлення громадянами з інформацією у відкритих джерелах мережі Інтернет.

З огляду на вказане доцільно розпорядникам інформації максимально зосередити увагу над наповненням та оновленням інформації на офіційних веб-сайтах та на офіційних сторінках у соціальних мережах.

Отже, особа може реалізувати своє право на доступ до публічної інформації, користуючись офіційними ресурсами державних органів та органів місцевого самоврядування, оскільки право особи на своєчасне та оперативне отримання публічної інформації в умовах воєнного стану є вкрай важливим, адже може сприяти реалізації своїх прав чи інтересів.

Зважаючи на вказане, за виняткових обставин, передбачено тимчасове обмеження розпорядником доступу до тих категорій інформації, які в мирний час не підлягають обмеженню за будь-яких умов.

Таке обмеження має бути мотивованим та відображати реальний причинно-наслідковий зв'язок, між розголошенням інформації та істотною шкодою, яка може бути завданою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів, ратифікована із заявами Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів» від 20 травня 2020 року № 631-IX / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#top

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

4. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частини першої, другої статті 32, частини другої, третьої статті 34 Конституції України.

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24 березня

2022 року № 2160-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>

6. Право на інформацію. Роз'яснення щодо додержання права на доступ до інформації в умовах воєнного стану. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/rozyasnennya-shchodo-doderzhannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022-3.pdf> (дата звернення: 23.11.2022).

Ляшенко Р. Д.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правознавства
Поліського національного університету

ЗНАЧЕННЯ НЕОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Україна є демократичною державою, а це означає, що для забезпечення реалізації принципу верховенства права, законності, правопорядку, юридичної визначеності важливо, щоб усі суб'єкти правозастосування безпомилково встановлювали зміст правових норм та ухвалювали справедливі рішення з дотриманням принципу правовладдя (верховенства права).

Законодавство України постійно оновлюється, у ньому з'являються нові норми, принципи, юридичні терміни та конструкції. Збільшення кількості нормативно-правових актів суб'єктів публічної влади часто має наслідком низьку їх якість з огляду на дотримання правил юридичної техніки та зумовлює появу юридичних колізій, прогалин і двозначних формулювань. За таких умов важливе значення для юридичної практики має неофіційне тлумачення норм права. Враховуючи те, що суб'єкти офіційного тлумачення не завжди спроможні оперативно реагувати на виклики, зумовлені неточністю або ж загальністю

викладення норм права, відтак, для юридичної практики важливого значення набуває саме неофіційне тлумачення норм права.

Проблематика неофіційного тлумачення була предметом вивчення науковців: Ю. Власова, В. Гончарова, Є. Єврафовой, А. Зайця, А. Зубенко, О. Капліної, Н. Лепіш І. Настасяк, Н. Пархоменко та ін. Проте, недостатньо уваги приділено ролі та значенню неофіційного тлумачення у юридичній практиці.

І. Ю. Настасяк неофіційне тлумачення визначає, як діяльність державних органів, різних організацій і окремих громадян, спрямовану на з'ясування і роз'яснення змісту обов'язкової волі суспільства, вираженої в нормах права. Як окремий вид юридичної практики, тлумачення припускає наявність суб'єкта (діяча), результат діяльності і сукупність раціональних прийомів діяльності, покликаних забезпечити належний результат [1, с. 52].

До ознак неофіційного тлумачення Г. Саміло відносить: відсутність обов'язковості та юридичної сили; його суб'єктами, як правило, є недержавні органи та організації, наукові та навчальні заклади, фахівці у галузі права; форма вираження – усні чи письмові рекомендації, роз'яснення, поради; не завжди спричиняє юридичні наслідки; значення актів неофіційного тлумачення базується на професійному авторитеті громадян, установ, організацій, що роз'яснюють зміст правових норм [2, с. 93].

Функціональне призначення неофіційного тлумачення виражається в тому, що воно розширює межі розсуду суб'єктів тлумачення і суттєво знижує ступінь потенційної невизначеності та недосконалості змісту правових норм, хоча й акти неофіційного тлумачення не є обов'язковими.

Разом з тим, слід визнати, що достатньо доктринальних правових позицій з часом все ж знаходять своє вираження в нормотворчому процесі, зокрема, більшість рекомендацій та висновків, що є результатом науково-дослідної роботи фахівців у галузі права, знаходять втілення у чинному законодавстві, як у галузях матеріального, так і процесуального права шляхом внесення змін, доповнень та прийняття нових нормативно-правових актів.

Проте, найбільше значення результати неофіційного тлумачення мають для юридичної практики, зокрема, у правозастосовному процесі, об'єктивуючись у судових рішеннях, набуваючи статусу правових позицій суду. Так, залучення до судового процесу експерта у галузі права, що має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права з можливістю надання висновку є своєрідною консультативно-технічною допомогою суддям, яку слід віднести до актів доктринального тлумачення, спрямовану на подолання колізій, заповнення прогалин, що пов'язано із застосуванням аналогії права та аналогії закону. Проте, посилаючись на результати неофіційного тлумачення як нормативну підставу для офіційного вирішення справи не слід, адже відповідальність за правильність інтерпретації покладається лише на офіційного суб'єкта правозастосування, а акти неофіційного тлумачення мають вагомий вплив лише у тому випадку, якщо базуються на професіональному авторитеті фахівців або установ, що їх видали.

Н. М. Пархоменко, аналізуючи статистичні дані проведення науково-правової експертизи фахівцями Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, наголошує на поступовому збільшенні кількості випадків, коли суд бере до уваги висновки науково-правової експертизи. З огляду на стан чинного законодавства, тривалість та незавершеність судової реформи, проблему реалізації права пересічних громадян на справедливий суд попит на системне, ґрунтовне неофіційне тлумачення чинного законодавства, на її думку, буде зростати. Використання висновків науково-правової експертизи є одним із додаткових дієвих засобів забезпечення прав і свобод громадян, адже без судового захисту будь-яке право приречене бути декларацією. Сьогодні суди перевантажені, розгляд справ триває понад розумні строки, судді часто є залежними від суб'єктів влади, приблизно 2/3 судових рішень не виконуються. В такій ситуації фаховий аналіз вченим положень чинного законодавства України, з огляду на конкретну життєву ситуацію, може стати дієвим інструментом захисту прав людини часто тоді, коли всі інші засоби, в тому числі і судовий, були неефективними [3, с. 79].

Компетентне неофіційне тлумачення здійснюється суддями, прокурорами, адвокатами, редакціями офіційних юридичних журналів чи газет,

кваліфікованими працівниками юридичних служб тощо. Зазначений вид тлумачення здійснюється під час з'ясування та роз'яснення змісту та мети правових норм, що має безпосередній вплив як на нормотворчу, так і правозастосовну діяльність, адже його висновки містять теорії, концепції та ідеї фахівців [4, с. 122], що роз'яснюють та конкретизують зміст норм права при вирішенні юридичних казусів.

Таким чином, неофіційне тлумачення є ядром юридичної діяльності та має важливе значення для юридичної практики. За умов, коли нормативне регулювання правових відносин є фрагментарним, а інколи узагальненим та не дає чіткої відповіді: як діяти в умовах юридичної невизначеності, таку відповідь мають дати фахівці-практики або ж науковці. Особливо вказане стосується надання роз'яснень з питань застосування законодавства компетентними державними органами (міністерствами, відомствами), що потребує вирішення на загальнодержавному рівні шляхом законодавчого прийняття єдиних правил і підходів здійснення нормативного тлумачення.

Список використаних джерел:

1. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 336 с.
2. Саміло Г. Проблеми тлумачення правових норм: навч.-метод. посібник. Запоріжжя. ЗНТУ. 2017. 143 с.
3. Пархоменко Н. М. Науково-правова експертиза: доктринальні та законодавчі виміри. *Альманах права*. Правова моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики. Випуск 10. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2019. С. 77-82.
4. Осіпчук М. В., Бабков А. В. Професійно-правове тлумачення як один з різновидів неофіційного тлумачення. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару (м.

Житомир, 8 жовтня 2021 року). Житомир: Житомирська політехніка, 2021. С. 120–123.

Магась-Демидас Ю. І.,
*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету
імені Івана Франка*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Закріплення й гарантування прав людини пройшло тривалий період розвитку, який триває й надалі. Тому вивчення історичного досвіду має вагоме значення, оскільки дозволяє врахувати здобутки й прорахунки минулого.

Активний розвиток людських прав, зокрема трудових, розпочався у ХІХ ст. Часто це ставало результатом революційної боротьби, повстань, страйків. Українські землі тоді були розділені між двома імперіями. Зокрема, Наддніпрянщина входила до складу Романівської імперії, у якій у ІІ пол. ХІХ ст., під впливом селянської реформи 1861 р, почався швидкий розвиток ринкової економіки. Наслідками стали, з одного боку, посилення потреби в найманій праці, а з іншого – зростання безробіття. Часто виникала ситуація, коли пропозиція на ринку праці перевищувала попит, що дозволяло роботодавцям встановлювати драконівські умови праці для робітників. Активно застосовувалася дитяча праця, умови якої нічим не відрізнялися від дорослої, а оплата була нижчою.

Усвідомлюючи необхідність регулювання правового становища робітників, уряд намагався вживати заходи для покращення ситуації – як законодавчого, так і організаційного характеру. Першою спробою законодавчого регулювання праці неповнолітніх було прийняття 7 серпня 1845 р. закону «Про заборону фабрикантам призначати на нічні роботи малолітніх молодше 12-річного віку». Він забороняв залучати працівників 12-річного віку й молодше до праці з 12-ї години ночі до 6 ранку [1]. Однак, цей закон залишився на папері й на практиці не застосовувався.